

KAVAK DELTASI (ÇANAKKALE)' NİN KORUNAN ALANLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ

Abdullah KELKİT¹

Cihad ÖZTÜRK²

¹ Doç.Dr. ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü-Çanakkale

² Orman Müh. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü DKMP Şube Müdürlüğü-Çanakkale
cihadozturk@yahoo.com

ÖZET

Önemli bitki ve hayvan türlerini barındıran ve ekolojik dengenin sürdürülebilirliğinde büyük öneme sahip olan deltalar aynı zamanda sahip oldukları verimli topraklar nedeniyle de yıllardan beri antropojenik baskılara maruz kalmıştır. Geçmişte dünyada olduğu gibi ülkemizde de bu alanların korunması yönünde yapılan çalışmalar yeterli seviyede olmamasına karşın, özellikle son yıllarda hız kazanmıştır. Önemli kıyı kumul bitkilerini barındıran ve aynı zamanda konumu itibarıyla kuş göç yolları üzerinde bulunmasından ötürü zaman zaman birçok kuş türüne ev sahipliği yapan Kavak Deltası; otlatma, tarımsal amaçlı kullanım ve çeşitli kirletici unsurlar nedeniyle günümüzde özelliklerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu çalışmada; söz konusu alanı tehdit eden unsurlar tespit edilmiş, ne tür bir koruma statüsü ve yönetim planı ile korunması gerektiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kavak Deltası, Korunan Alanlar

DETERMINATION OF KAVAK DELTA (CANAKKALE) IN TERMS OF PROTECTED AREAS

ABSTRACT

Deltas are reservoirs for important plant and animal species and have a vital role in maintaining sustainability of ecological balance. In addition, they have been exposed to anthropogenic pressure due to their fertile soils for many years. Although there was limited number of studies on the protection of these areas in Turkey as in the world, nowadays the studies have speeded up. Kavak Delta is a habitat for coastal sand dune plants and for bird species, which use the delta as a landing point on their migration route. Kaval Delta has been endangered of losing its features due to heavy grazing, extensive agricultural use and various polluting factors. In this study, the factors threatening this delta were determined and a model describing the protection status and management plan was proposed.

Keywords: Kavak Delta, Protected Areas

GİRİŞ

İnsanoğlu, var oluşundan beri farklı amaçlarla ama giderek artan bir şekilde doğanın tahribine ve yok olmasına neden olan faaliyetlerde bulunmuştur. Ne zaman ki doğa kendisine yapılan bu müdahalelere tepkiler vermeye başlamış, insanların da bu tepkilerden zarar görmesiyle birlikte doğanın korunması fikri ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, özellikle çevre sorunlarının arttığı yirminci yüzyıldan itibaren doğa korumaya ilişkin hukuki düzenlemeler, bilimsel araştırmalar vb çalışmalar günümüze kadar yoğunlaşarak süre gelmiştir.

Bataklık, turbalık, nehir, göl, lagün, kıyısız sulak ekosistemler gibi sulak alanlar; yiyecek, temiz hava, karbon ve diğer besin maddelerinin depolanması ve alımı, taşkın ve sel kontrolü, yeraltı suyu yükleme ve boşaltımı, kirlilik kontrolü, organik madde veya sediment aktarımı, biyoçeşitlilik, gübreleme, hayvan ve bitki göçü için rota, peyzaj ve su yüzeyi bağlantısı, psikolojik ve estetik katkı, kültürel ve rekreasyonel hizmetler gibi insanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için gerekli temel maddeleri ve hizmetleri sağlar (Salathe, 2003).

Deltalar ekolojik ve ekonomik açıdan çok önemlidir ve dünyadaki kıyısız sulak alanların çoğu deltalarda yer almaktadır. Deltaların bozulmasının en önde gelen sebeplerinden olan çeşitli insan etkileri nedeniyle de devamlı risk altındadır (Martin ve ark., 1997). İnsanoğlu çoğunlukla kıyısız alanları yerleşim alanı olarak seçmektedir ve bu alanlara olan olumsuz etkileri yıldan yıla artış göstermektedir (Anon., 2004).

Kıyı kumulları binlerce yıl süren süreçler sonucu, farklı biçimlerde oluşmuş, son derece dinamik ve değerli doğal ekosistemlerdir. Kıyı şeridinin gerisine dek uzanarak kumul sırtları oluşturur ve sürekli değişim geçirirler; jeomorfolojik ve ekolojik özellikleriyle çeşitli kurak ve sulak alan ortamları meydana getirirler. Kumullar; akarsu deltaları, lagün, halic ve tuzlaların varlığı için

gereklidir; deniz kaplumbağaları, fok balıkları, pek çok kuş türü gibi yalnız kıyı şeridinde bulunan nadir ve nesli tükenme tehlikesi altındaki bitki ve hayvan türünün korunması açısından yaşamsal önem taşırlar. Kumsalların yaşamı, çökeltilerin kumsala geliş gidişine bağlıdır.

Türkiye, Avrupa'nın en geniş kumul sistemine sahiptir. 8333 km.'lik kıyı şeridinde 845 km.yi kaplayan alan (kıyıların % 10,1'i) kıyı kumullarıdır. Ülkemiz kıyılarında 110 adet kumul sistemi varken bu sistemler hızla yok olmaktadır. Kıyı kumullarının bir kısmı Milli Park statüsündeki alanların içinde, bir kısmı ise Tabiatı Koruma Alanı statüsündedir. Avrupa ülkeleri kumul sistemlerini koruma bilincine erişene kadar, bu sistemlerin üçte birinden fazlasını kaybetmiş duruma gelmişlerdir. Bu örnekten ders alınması gerekirken, ülkemizde kumullar henüz jeomorfolojik ve ekolojik bir değer olarak kabul edilmemekte ve hızla süren kıyı tahribi içinde yok olup gitmektedir (Anon., 1997).

Ülkemizde son yıllarda sulak alanlara ve bunların ürünlerine bağımlı insan nüfusunun hızla artması sonucu pek çok sulak alan, düzensiz ve aşırı bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumda pek çok sulak alan yok olma sürecine girmiştir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışma alanı Çanakkale ilinin yaklaşık 100km kuzey-doğusunda yer almaktadır. Alan, doğuda Çanakkale-İstanbul Karayolu, batıda Saroz Körfezi (Ege Denizi), güneyde Koruköy yerleşimi, kuzeyde ise Taşlıgeçit deresi ile sınırlanmakta ve yaklaşık 1900 ha alanı kapsamaktadır. Kavak kıyı kumulu 62 nolu kıyı kumulumuzdur (Uslu, 1989).

Çalışma alanına ait yerinde yapılan etüt ve gözlemler, ilgili kişi ve kuruluşlarla yapılan görüşmeler, fotoğraflar, alana ait çeşitli dokümanlar ve konu ile ilgili yerli ve yabancı literatürler materyal olarak kullanılmıştır.

Çalışma metodu; konu ile ilgili literatürün taranması, alana ait doğal ve kültürel yapının etüt ve gözlemleri, alanı tehdit eden unsurların analizi, ne tür bir koruma statüsü ve yönetim planı ile korunması gerektiğinin ortaya konulmasını içeren aşamalardan oluşmuştur.

BULGULAR

Çalışma alanının da içinde yer aldığı Çanakkale'de Akdeniz ve Karadeniz iklimlerinin geçiş iklimi hüküm sürmektedir. Kıyılarda Akdeniz iklimi sürerse de yaz sezonunda en yüksek 38°C ve en düşük 20°C olmaktadır. Kış aylarında ise Balkan Yarımadası üzerinden gelen soğuk hava bu kıyıları etkiler ve sıcaklık sıfırın altına daha sık düşer. İç kısımlardaki yüksek alanlarda yazlar daha serin, kışlar daha soğuk geçer. Yağışlar genellikle bahar ve kış aylarında olmaktadır. Yağışlar 600–800 mm. arasındadır. Kar yağışlı günlerin yıllık ortalaması 3,4 gündür. Ortalama nispi nem oranı % 73' tür. Yıl boyunca hakim rüzgar güney-batı yönünden lodos ile kuzey doğu yönünden poyrazdır. Ortalama yıllık rüzgar hızı 4,4 m/sn 'dir (Anon., 1999).

Kavak deltasında denizin en düşük seviyesi Ocak ayında 145-150 cm, en yüksek seviyesi ise Ekim ayında 210-215 cm.dir ve deniz dibi akıntıları ise kuzeyden güneye doğrudur. Bu alanda gelgit farkı 70 cm.ye kadar çıkmaktadır. Uslu ve Bal (1994) tarafından Kavak deltasında kumul bitkisi olarak 27 bitki türü ve 8 bitki birliği tespit edilmiştir. Bu bitki birliklerinden *Eryngio-Sporoboletum virginici* ve *Halimiono-Artemisietum santonicı* Kavak ve Kuzeybatı Anadolu'daki bazı kıyı kumulları için endemik olduğu belirtilmiştir. Mevcut koşullarda alan içerisinde çeltik ve hububat tarımının yapıldığı alanlar, tuzluluktan fazla etkilenmiş tuzlu topraklar, kumullar ve yüksek araziler yer almaktadır.

Kavak deltası; Kavak Çayı, Söğütlü, Kırbabalar ve Taşlıgeçit derelerinin getirdiği sedimentler üzerinde oluşmuş bir aluviyal ova niteliğindedir. Deltadaki lokal çukurluklar yıl içerisinde yağışa bağlı olarak suyla dolmakta, irili ufaklı göletler oluşmaktadır. Deltada, kıyı kumulları yer almakta olup Saroz Körfezinin etkisiyle tuzlu topraklar önemli yayılım göstermekte ve burada farklı tuzcul ve kumul bitkiler yetişmektedir (Uslu ve Bal, 1994).

Uslu ve Bal (1994) tarafından yapılan Kavak Kıyı Kumul Yönetimi ile ilgili çalışmada bu bölgenin kıyı kumul ve tuzcul vejetasyonu ve kuş alanı olarak önemli olduğu belirtilmiş ve sadece kumulların hareketi hava fotoğrafları incelenerek değerlendirilmiştir. Aynı çalışmada 1939'dan 1990'a kadar ki 51 yıl içinde kıyı kumulunun %66,19'u değişime uğratılarak tahrip edildiği vurgulanmaktadır.

Ertan (1997), yaptığı çalışmada bölgenin avifaunası hakkında ön bilgiler sunmuştur. Buna göre Kavak deltası, içlerinde bataklık kırlangıcı (*Glareole pratincola*), akça cılıbit (*Charadrius alexandrinus*), sumru (*Sterna hirodo*), küçük sumru (*Sterna albifrons*), fiyu (*Anas penelope*), angıt (*Tadorna ferruginea*), bataklık düdükçünü (*Tringa stagnatilis*) gibi kuş türlerinin yer aldığı ve özellikle kış aylarında sayıları 20000'i bulan önemli bir kuş popülasyonu için yaşam alanıdır.

Kavak Deltasının Saroz Körfezi kıyılarında kalan kısmı, kıyı kumul ve tuzcul ekosistem özellikleri göstermekte olup, direkt olarak antropojenik baskı görmemektedir. Ancak alanın geri kalan kısmında otlatma yapılmakta, çeltik ekilmek suretiyle tarımsal faaliyetler yürütülmekte ve civardaki Evreşe Beldesi ve Kavak Köyü gibi yerleşimlerden kaynaklanan kirletici unsurlar Kavak Çayı aracılığıyla alanı tehdit etmektedir. Arazide yapılan gözlemler sonucunda birçok kuş türünün alanı yoğun olarak kullandığı tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yüksek sayıdaki tür varlığı ve bu türlerin içinde bulunduğu hassas ekosistemleri içeren kıyı alanları, gerek biyoçeşitlilik ve gerekse bu çeşitliliğin oluşmasına katkıda bulunan altyapılarıyla önemli biyolojik rezervler oluşturmaktadır.

Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfının yapmış olduğu çalışmalar sonucunda, sahip olduğu kaynak değerleri itibariyle önemli bitki alanları içerisinde gösterilen ve mutlaka sağlıklı bir koruma statüsüne kavuşturulması önerilen alan, su kuşları yaşama ortamı olmasından dolayı aynı zamanda Çevre ve Orman Bakanlığının Ramsar Sözleşmesi'ne konu edilebilecekler listesinde yerini almıştır.

Taşkın kontrolü, yeraltı sularının beslenimi, kıyı çizgisinin sabitlenmesi, sediman ve besin depolanması, iklim değişikliğini kontrol, su arıtımı, rekreasyon ve turizm ile biyoçeşitlilik rezerv alanı işlevleri nedeniyle, bu tip alanların korunması giderek artan bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda ülkemizde de çalışmalar yürütülmekte olup, son olarak 17.05.2005 tarihinde Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği yürürlüğe sokulmak suretiyle konunun önemi yasal boyutta da ortaya konulmuştur.

Kavak deltasının sahip olduğu biyolojik zenginliğin belirlenmesi için çalışma alanı içerisinde yağışa bağlı olarak oluşan göletlerin ve yayılım alanlarının hava fotoğrafı ve görüntü ile tespit edilmeli ve haritalanmalıdır. Alandaki kıyı kumul, tuzcul ve diğer vejetasyonun ayrıntılı bir çalışma ile ortaya konması gerekmektedir. Ayrıca, su kuşlarının göç dönemleri içerisinde belirli dönemler halinde gözlemlenerek tür çeşitliliği ve yoğunluğu tespit edilmelidir. Tüm bu ayrıntılı çalışmalar, doğa koruma alanı kategorileri içerisindeki yerinin (sulak alan-tabiatı koruma alanı) belirlenmesinde karar vericilere büyük katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmalar sonucunda karar verilen doğa koruma kategorisi doğrultusunda alanın sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyen unsurlar bertaraf edilmeli, alanın eski yapısına kavuşması için gerekli önlemler alınmalı, aynı zamanda yöre insanı eğitilmeli, bilinçlendirilmeli ve mutlaka sosyo-ekonomik yönden de desteklenmelidir. Ayrıca bu kapsamda alanın eko-turizm potansiyelinin ön plana çıkarılması yönünde; Saroz Körfezi kıyılarında suya dayalı rekreasyonel aktiviteler geliştirilmeli, ziyaretçilerin alandaki kuş topluluklarını rahatlıkla izlemesine yönelik tesisler inşa edilmeli ve endemik, nadir bitki türleri hakkında bilgi alabilecekleri noktalar oluşturulmalıdır. Bu sayede ziyaretçilerden elde edilecek gelirin bir kısmı yöre halkına aktarılmalı, geri kalan kısmı ise alanın korunması ve geliştirilmesi çalışmalarında kullanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1997. Arazi Kullanımı ve Kıyı Alanlarının Yönetimi. Ulusal Çevre Eylem Planı. <http://ekutup.dpt.gov.tr/>
- Anonymous, 2004. Coastal Zone Management. Environment Department, University of York. http://www.york.ac.uk/depts/eemm/module_outlines/
- Martin, J.W., Cardoch, J.F., Templet, P.H., 1997. System Functioning as a Basis for Sustainable Management of Deltaic Ecosystems. *Coastal Management*, 25(2), 115-153.
- Salathe, T., 2003. Climate Change and Wetlands: Impacts, Adaptation, and Mitigation. Climate and Deltas-Seminar in Italy, 8-9 October 2003.
- Ertan, A., 1997. Çanakkale İli Kıyı Sulak Alanlarında İnsan Etkinlikleri. Filibeli, A.(Ed.), *Yerleşim ve Çevre Sorunları: Çanakkale İli*, 9-13 Eylül 1996, Çanakkale, 170-178.
- Uslu, T., Bal, Y., 1994. Kavak (Çanakkale) Kıyı Kumul Yönetimi. XII. Ulusal Biyoloji Kongresi, 6-8 Temmuz, Edirne.